

terenu i antropogeografske objekte stvorene ljudskom djelatnošću. Poglavlje završava toponimijskim područjima oronimijom i hidronimijom. Obje spomenute vrste odlikuju se starošću onima. Mnoga imena gora, tj. oronimi, termini su predrimskog postanja, mnogima se ne zna značenje, a katkad ni jezično porijeklo, dok su hrvatski oronimi mlađeg porijekla. Hidronimi također nose mnoga predhrvatska i predrimska imena te, kao što autor ističe, spadaju u najstariji leksički sloj u hrvatskom jeziku. Na kraju ovog poglavlja, u obliku priloga, nalazi se rad Stjepana Sekereša "Slavonska vodna imena" u kojem su prikazane osnovne karakteristike slavonskih i južnobaranjskih imena voda.

U poglavlju naslovljenom *Imena ostalih namjena* (321-368) obrađuju se neki aspekti imenoslovlja koji su zaobiđeni u dva glavna smjera, antroponimiji i toponimiji, kao što su zoonimi, imena duhovnog svijeta, literarna onomastika i imenska stilistika. Veza čovjeka sa životinjama postojala je kroz cjelokupnu ljudsku povijest te su zoonimi izvršili velik utjecaj na formiranje toponima i antroponima. Imena životinja bila su pod velikim utjecajem podneblja u kojem je čovjek živio te je "bogatstvo zoonimnih kreacija za pojedine vrste životinja adekvatno važnosti tih vrsta životinja u određenom kraju i određenoj jezičnoj zajednici". Na imena duhovnog svijeta presudan utjecaj imala je kultura i vjera naroda te se ta imena dijele na predslavska mitološka imena, slavenska mitološka imena i imena kršćanskog kulta, a posebno velik utjecaj izvršila su na ljudsku toponimiju. Kompleksnost literarne onomastike autor predstavlja kroz analizu romana Vladimira Nazora *Pastir Loda*, a donosi i kratak pregled književnih junaka zajedno s tvorbom njihovih imena.

Šesto i posljednje poglavlje knjige *Krematonimi* (371-382) posvećeno je "vlastitim imenima kojima imenujemo proizvode kulturnih i društvenih tvorevina, predmete, stvari i pojave svakodnevice". Unutar onomastike krematonimija je jedna od mlađih grana. Stoga je odlikuje izrazita neujednačenost te u definicijama, klasifikacijama i obradi krematonima nema jedinstva.

Knjiga Petra Šimunovića nesumnjivo spada u veliko ostvarenje u hrvatskoj onomastici i s literaturom iza doslovno svakoga naslova daje poticaj za buduća istraživanja. Donosi sintezu hrvatskog imenoslovlja, ali i postavlja pitanja i ističe mnoga područja na kojima tek slijede podrobnija izučavanja. Isto tako, iako knjiga *Uvod u hrvatsko imenoslovlje* spada u domenu jezične znanosti, zbog važnosti imena u čitavom nizu društveno-humanističkih znanosti vjerujem da će naći poklonike i čitatelje u mnogim znanstvenicima izvan jezikoslovnih krugova, pa tako i među povjesničarima, koji će htjeti primijeniti znanja hrvatskog imenoslovlja u svojim područjima istraživanja.

Ivan Šutić

Toponimija otoka Vrgade, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Biblioteka Onomastica Adriatica, knj. 3. (gl. urednik Vladimir Skračić), Zadar 2009., 128 str.

U sklopu znanstveno-istraživačkog projekta *Onomastica Adriatica*, koji provodi Centar za jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru, objavljena je 2009. godine monografija *Toponimija otoka Vrgade*. Nastavak je to aktivnog i rezultatima učinkovitog rada Centra na obradi građe i objavljivanju toponomastičkih monografija zadarsko-šibenskih otoka. Prva knjiga, *Toponimija otoka Pašmana*, objavljena je 2006. godine kao prva knjiga u seriji Biblioteka

Onomastica Adriatica, a druga monografija (*Toponimija otoka Ugljana*) svjetlo je dana ugledala 2007. godine.

Nova knjiga, koja se ovom prigodom predstavlja, pripremljena je prema istom metodološkom i tehničkom obrascu kao i monografije o pašmanskoj i ugljanskoj toponimiji. Knjiga započinje popisom suradnika, sadržajem i uvodnim slovom Vladimira Skračića, voditelja znanstvenog projekta i urednika monografije (*Malo je veliko*, 1-2).

Tekst iz pera Ante Jurića (*Hommage Blažu Jurišiću – onomastičaru*, 3-7) posvećen je istaknutom hrvatskom jezikoslovcu Blažu Jurišiću (Vrgada, 1891.–Zagreb, 1974.), znanstveniku koji je svojim terenskim radom trajno zadužio hrvatski jezik, osobito dijalektologiju i toponomastiku. Pregledno se iznosi presjek Jurišićeva onomastičkog rada te zaključuje da je malo koji istraživač u Hrvatskoj do danas dosegnuo razinu njegove preciznosti u opisima s terena. Nezaobilazan je Jurišićev doprinos u stvaranju suvremene metodologije terenskih toponomastičkih istraživanja na Jadranu, detaljno opisane u *Naputku za bilježenje obalnih toponimija* (Zagreb, 1950.) koji možemo smatrati metodološkom početnicom za svakog proučavatelja jadranske toponomastike.

Prva veća tematska cjelina knjige naslovljena je *Onomastički ambijent otoka Vrgade* (9-78). i sadrži tri rada. Prvi i opsegom najveći rad zajednički potpisuju Josip Faričić i Damir Magaš (*Geografski ambijent oblikovanja i korištenja toponima na otoku Vrgadi*, 11-59). U radu se ukazuje na prirodno-geografska obilježja Vrgade, posebno se predstavljaju prikazi Vrgade na geografskim kartama istočnojadranske obale, navode geološke i geomorfološke osobitosti otoka te raščlanjuje razvoj poljodjelstva, ribarstva i turizma. Posebnu pozornost autori poklanjaju kretanju broja stanovnika na Vrgadi (za naše otoke karakterističan proces iseljavanja i denataliteta) te iznose mogućnosti za revitalizaciju otoka.

Slijedi prilog Slobodana Čače *Najstarija naseljenost otoka Vrgade i prvi spomen njegova imena* (61-68). Autor raščlanjuje arheološke nalaze iz prapovijesti (brdo Gradina), ulogu Vrgade u liburnsko i rimsko doba te povezanost s otokom Murterom. Posebno se ističe prvi spomen Vrgade (Rubricata) u *Kozmografiji* – geografskom djelu anonimnog zemljopisca iz Ravenne.

Spomenici povijesnoga graditeljstva na otoku Vrgadi tema su rada Sofije Sorić (69-78). Autorica posebnu pozornost poklanja utvrdi iz vremena Justinijanove rekonkviste Jadrana (Gradina) i predromaničkoj crkvi sv. Andrije, koja predstavlja najstariji kulturni objekt na otoku. Druge dvije građevine koje se ovdje razmatraju pripadaju novovjekovnom razdoblju. To su župna crkva Sv. Trojstva iz 16. stoljeća i barokni ljetnikovac plemićke obitelji Damiani, koji predstavlja reprezentativan primjer arhitekture takve vrste na zadarskim otocima.

Druga cjelina naslovljena je *Toponimija otoka Vrgade* (79-117). Zahvaljujući terenskim istraživanjima (autori su priloga Ante Jurić, Vladimir Skračić, Nataša Šprljan i Nikola Vuletić), predstavljena je suvremena toponomastička građa koja se odnosi na Vrgadu (*Suvremena građa*, 81-97), a za istraživače veliku uporabnu vrijednost imaju toponomastičke karte i abecedno kazalo svih spomenutih toponima.

Sljedeća dva rada jezikoslovna su raščlamba toponima na otoku Vrgada. U prvom tekstu (*Jezični i semantički opis vrgadinske toponimije*, 99-110) Ante Jurić i Nataša Šprljan ukazuju na pripadnost govora Vrgade južnočakavskom dijalektu, utvrđuju osnove njegova fonološkog razvoja te posebnu pozornost upravljaju jezičnom (poglavito hrvatskom) podrijetlu vrgadskih toponima. Završni tekst u knjizi potpisuje Nikola Vuletić (*Od Lubricate do Lapkata i Vrgade: jezična povijest Dalmacije kroz imena jednog otoka*, 111-117). U tom se prilogu razmatra međusob-

no ispreplitanje slavenske i romanske toponimije kroz povijest imena toga malog dalmatinskog otoka. Naposljetku, na kraju knjige sadržani su sažetci na stranim jezicima (119-128).

Monografija koja je ovdje predstavljena kroz svoje priloge potvrđuje kako je Vrgada s onomastičke točke motrišta izniman dalmatinski otok. Razvoj njegova imena i promjene koje je ono doživjelo kroz stoljeća najrječitije govore o mjestu i važnosti otoka Vrgade od prapovijesti do suvremenog doba. Tri objavljene monografije i najave sljedećih ukoričenih djela (toponimija otoka Murtera i Paga) vrijedan su i višestruko poticajan primjer osmišljenog i učinkovitog rada interdisciplinarno zasnovanog projekta Centra za jadranska onomastička istraživanja koji iz godine u godinu javnosti podastire konkretna i izrazito uporabljiva postignuća.

Lovorka Čoralić

Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova. V. svezak: Varaždin*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv Varaždin, Zagreb – Varaždin 2009., 349 str.

Svezak posvećen Varaždinu peti je u nizu objavljenih svezaka u sklopu projekta "Povijesni atlas gradova – povijesni identitet i suvremeni razvoj hrvatskih gradova" započetog 2003. kao znanstvenog projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske sa sjedištem u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Svaki od do sada objavljenih svezaka zamišljen je kao zbirka planova i karata određenog hrvatskog grada, a sastoji se od kartografskog i tekstualnog dijela. U kartografskom dijelu prikazane su reprodukcije karata i planova, dok je u tekstualnom izvršena analiza prostornog razvoja. Dodatna vrijednost ovog projekta jest što se za buduća istraživanja mogu koristiti karte i planovi otisnuti u visokoj rezoluciji, dok su originali zaštićeni od mogućeg oštećenja ili daljnjeg propadanja. Isto tako, ne samo da je ostvarena suradnja s različitim stručnjacima i institucijama, u ovom slučaju s Gradskim muzejom Varaždin i Državnom arhivu Varaždin, već je i publikacija interdisciplinarno koncipirana. Tako će u ovom slučaju čitatelj moći dobiti kvalitetan pregled povijesnog, urbanističkog, gospodarskog, demografskog, političkog i kulturnog razvoja Varaždina od najstarijih vremena do danas. U tom je smislu i knjiga podijeljena prema niže opisanim poglavljima.

U početnom poglavlju *Prirodnogeografski uvjeti razvoja grada Varaždina* (9-28) predstavljene su osnovne značajke okoliša u kojem je smješten i gdje se razvijao Varaždin. Opisom položaja, reljefa, hidrografskih odnosa, klime, tla, krajobraza i mineralnih sirovina nisu samo izneseni taksativni podaci, već su teme sadržajno proširene. Čitatelj može saznati da je varaždinska gradska jezgra od 2005. na tentativnoj listi UNESCO-a ili da je nepredvidiva Drava kao sjeverna gradska granica zbog promjena toka uzrokovala teritorijalne sukobe sa susjedima. U osvrtu na zlatarenje, naveden je podatak iz isprave kralja Leopolda da su iz riznice Zrinskih odnesena u Beč gotovo 42 dukata čistog zlata ispranog iz Drave.

Počeci ljudskog djelovanja opisani su u poglavlju *Varaždinski kraj od najstarijih tragova naseljavanja do prvog spomena grada Varaždina: arheološka topografija* (29-46) autorice Marine Šimek, muzejske savjetnice Gradskog muzeja u Varaždinu. Uz zemljopisne karte, fotografije predmeta i arheoloških lokaliteta, autorica opisuje šire varaždinsko područje od prve ljudske aktivnosti do prvih stoljeća srednjovjekovlja. Tako je učinjen osvrt na špilju Vindiju i njene bogate nalaze te život tijekom bakrenog i ranobrončanog doba, odnosno srednjobrončanog i kasnobrončanog razdoblja, što je ilustrirano fotografijama nakita, posuđa, urni i tumula. U